

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СПОЖИВАЧ»

Актуальність теми наукової статті полягає у тому, що з метою задоволення будь-яких власних побутових потреб кожен з нас майже щодня вступає у відносини з різного роду підприємствами, установами, організаціями. Це може стосуватися придбання продуктових і побутових товарів в магазинах роздрібної торгівлі, послуг побутового обслуговування, задоволення будь-яких інших потреб, у тому числі й потреби у ефективній реалізації державної влади. У більшості подібних випадків, зважаючи на обмаль часу або низьку вартість товару чи послуги, а також необізнаність громадян щодо можливих шляхів врегулювання таких питань, вони просто не вживають ніяких заходів для захисту своїх прав у відповідній ситуації.

Саме тому метою даної наукової статті є інтерпретація сучасних підходів до визначення поняття «споживач» шляхом аналізу доктринальних та нормативних джерел, у зв'язку з чим автором визначено вирішення таких завдань:

- проаналізувати співвідношення зарубіжного та національного законодавства щодо визначення терміну «споживач», запропонувати авторське поняття;
- дослідити наукові точки зору щодо визначення проблемних аспектів єдності термінології у чинному законодавстві України.

Поняття «споживач» в загальному контексті або у розрізі окремого способу захисту досліджувалося у працях Г. Осетинської, М. Мотехіної, М. Бичко, Ю. Рябченка, Л. Іваненко, О. Зверева, М. Столбуненко, Ю. Можаренко, Р. Молчанова та інших.

З наукової точки зору заслуговує на увагу визначення поняття «споживач» надане Ю. Можаренко. Авторка вказує, що споживач – це громадяни, потреби яких задовольняються в результаті взаємовідносин у сфері обслуговування вважаються споживачами [9, с. 4].

Інший науковець Р. Молчанов пропонує розширити статус споживача на громадян-підприємців щодо тих товарів, які можуть бути використані для їх особистого сімейного споживання [10]. Однак, у даному випадку порушується не тільки сформований у світовому масштабі підхід до визначення споживача, але й передбачений Господарським кодексом України принцип рівності прав суб'єктів господарської діяльності і тим самим громадянин-підприємець отримує невинуваті переваги. На думку Л. Іваненко, наведене визначення поняття «споживач» породжує одразу декілька проблем. Зокрема, невідомими є критерії встановлення факту придбання, замовлення, використання товарів, робіт, послуг. Не зрозуміло, як бути, коли ці дії вчинені для задоволення потреб інших осіб: членів родини, колег по роботі, навчанню тощо? Наприклад, як бути, коли громадянин придбав у торговельного підприємства морозильну камеру або іншу техніку для власних потреб, а фактично використовував у підприємницькій діяльності, і навпаки [8, с. 388].

Існують інші точки зору щодо розуміння поняття «споживач». Споживач – це економічний суб'єкт, який використовує, придбаває, замовляє або має намір придбати товари та послуги для задоволення своїх потреб [3, с. 21]. Проте, не можна не погодитись із думкою Ю. Можаренко, яка вказує, що зазначене визначення видається помилковим і не враховує специфіки «споживання», яке як відомо, ділиться на «особисте» і «виробниче» [8, с. 389].

Отже, вищевикладене свідчить, що навіть з наукової точки зору, у визначенні поняття «споживач» існують деякі неузгодженості, які породжують дискусії щодо обсягу змісту поняття «споживач», кола суб'єктів, що охоплюються цим поняттям, сфери застосування, механізму захисту тощо.

На сьогоднішній день термін «споживач» використовується у багатьох нормативних актах чинного зарубіжного та національного законодавства, які регулюють величезну кількість споживчих правовідносин. Тому дане питання заслуговує на увагу законотворців та ґрунтовний науковий термінологічний аналіз представників теоретичного правознавства.

Термін «споживач» активно використовується у зарубіжному праві та юридичній практиці. В деяких державах (Франція, Англія, США) термін «споживач» використовується в законо-

давстві без будь-яких дефініцій, він введений в обіг судовою практикою і доктриною. Якщо зібрати накопичений судовий досвід, то можна зробити висновок, згідно з яким споживачем визнається непрофесіоналом, який купує товари та послуги для задоволення власних потреб. Зокрема, у Франції основним нормативним документом, що спрямований на охорону інтересів споживачів у договірних відносинах є Закон № 78-23 від 10 січня 1978 р. «Про захист інформування споживачів продуктів і послуг». Цей Закон запровадив систему контролю договорів, сторони якого не є підприємцями. Сучасне законодавство США у сфері роздрібно торгівлі та надання послуг також виходить з необхідності захисту прав і законних інтересів звичайних споживачів. Так, відповідно до параграфу 2301 Закону США «Про гарантії при продажу товарів широкого споживання» 1975 р., споживач – це покупець (але не з метою перепродажу) товарів широкого споживання. Англійське законодавство також пов'язує поняття «споживач» з фізичними особами-непрофесіоналами, які купують товари для особистих цілей [1].

На сьогоднішній день в Україні основним документом, який регулює відносини між споживачами товарів (робіт, послуг) і виробниками, продавцями, виконавцями в умовах різних форм власності та встановлює права споживачів і визначає механізм реалізації державного захисту їх прав є Закон України «Про захист прав споживачів» [2]. Саме цим законодавчим актом ми керуємося при захисті своїх порушених прав та визначенні поняття «споживач».

Проте, існує нагальна потреба у забезпеченні єдності праворозуміння широковживаної міжгалузевої категорії «споживач», узгодження її з міжнародними стандартами, оскільки, вітчизняне законодавство визначає поняття «споживач» з використанням категорії «сфера», що не сприяє єдності його розуміння та єдності застосування.

Так, наприклад, Закон України «Про захист прав споживачів», дає наступне визначення терміну «споживач» – це громадянин, який придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити товари (роботи, послуги) для власних побутових потреб [6].

Відповідно до ст.1 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» Споживач – це фізична чи юридична особа, яка отримує або має намір отримати житлово-комунальну послугу [5]. Також, відповідно до ст. 2 Закону України «Про хімічні джерела струму» споживач – це юридична особа або фізична особа-підприємець, яка отримує природний газ відповідно до договору про постачання природного газу та використовує його як паливо або сировину [7].

Поняття «споживач» має закріплення в інших актах законодавства, що регулюють різного роду відносини. Зокрема, відповідно до Розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку»: споживач – це юридична чи фізична особа, яка здійснює діяльність з придбання та використання товарів, послуг, робіт на відповідному товарному (товарних) ринку (ринках) [12].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження тимчасового положення про порядок проведення розрахунків за надання населенню послуг з газопостачання в умовах використання лічильників природного газу (будинкових або на групу будинків)» споживач – це орган державної влади, орган місцевого самоврядування, державне підприємство, установа та організація, які уклали з оператором зв'язку договір про надання послуг конфіденційного зв'язку [11].

Викладене свідчить, що у чинному законодавстві України поняття «споживач» вживається у різних значеннях. Зокрема, відрізняється зміст поняття «споживач» в залежності від сфери його використання. Із перерахованих в законодавчих актах термінів «споживач» зазначимо, що споживачем є громадянин, що купує товари і послуги з визначеною метою – для власних побутових потреб, і ця мета повинна мати місце під час придбання товару [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що використання терміну «споживач» здійснюється у процесі або з метою задоволення інтересів і потреб інших суб'єктів права.

У зв'язку з цим окремої уваги потребує визначення терміну «споживач» із урахуванням конституційних прав людини і громадянина, тому що кожна людина – споживач унікального продукту – законодавчо визначених прав і свобод, якими гарантується реальна можливість споживати найрізноманітніші види матеріальних та духовних цінностей.

Вважаємо, що поняття «споживач» повинно мати єдине законодавче визначення, що забезпечить єдність не тільки його розуміння, тлумачення, але й застосування у конкретних життєвих ситуаціях.

Тому, існує потреба на законодавчому рівні не тільки дати чітке термінологічне визначення поняття «споживач», а й розширити правовий статус суб'єктів споживання. Отже, на нашу думку, більш вдалим буде наступне визначення поняття «споживач» – це фізична (юридична) особа,

яка незалежно від громадянства, віку та статі реалізує свої права і обов'язки на придбання та використання матеріальних та духовних цінностей, незалежно від того чи вона є кінцевим споживачем цінностей, чи ні.

Список літератури:

1. Давиденко Н. О. Поняття «Потребитель»: процесс становления / Н. О. Давиденко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.org.ua/pb/13>.
2. Дем'янець С. Правове врегулювання захисту прав споживачів / С. Дем'янець. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/8244>.
3. Економіка: [навч. посіб.] / [под ред. Е. А. Кузнецова]. – Х.: Одисей, 2003. – 408 с.
4. Завгородній Б. Як трактується юристами поняття «кінцевий споживач»? / Б. Завгородній. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/11464>.
5. Закон України «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 р. № 1875-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 47. – Ст. 514.
6. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 30. – Ст. 379.
7. Закон України «Про хімічні джерела струму» від 23.02.2006 р. № 3503-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 33. – Ст. 279.
8. Зверева Е. В. Поняття потребителя как субъекта гражданско-правовых отношений по удовлетворению потребностей граждан / Е. В. Зверева // Вісник Донецького університету. Серія В: Економіка і Право. – 2007. – № 2 – С. 385 – 392.
9. Можаренко Ю. И. Права потребителей: [монографія] / Ю. И. Можаренко. – Ленинград: Лениздат, 1990. – 32 с.
10. Молчанов Р. О защите прав потребителей / Р. О. Молчанов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.svoboda.ua.
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Тимчасового положення про порядок проведення розрахунків за надання населенню послуг з газопостачання в умовах використання лічильників природного газу (будинкових або на групу будинків)» від 16.05.2002 р. № 620. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку» від 05.03.2002 р. № 49-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Старицька О. О. Теоретико-правова проблематика визначення поняття «споживач»

У даній статті автором здійснена інтерпретація сучасних підходів до визначення поняття «споживач» шляхом аналізу доктринальних та нормативних джерел.

Ключові слова: споживач, споживче право, суб'єкти підприємницької діяльності, товар, громадянин.

Старицкая О. А. Теоретико-правовая проблематика определения понятия «потребитель»

В данной статье автором осуществлена интерпретация современных подходов к определению понятия «потребитель» путем анализа доктринальных и нормативных источников.

Ключевые слова: потребитель, потребительское право, субъекты предпринимательской деятельности, товар, гражданин.

Starytska O. Theoretic and legal problems of definition the concept «consumer»

In this article an author made the interpretation of the modern determinations the concept «consumer» by analyzing of doctrine and normative legal acts.

Key words: consumer, consumer law, subjects of business activity, goods, citizen.